Bianca Alecu

GLOSE ÎN PRIMA TRADUCERE ROMÂNEASCĂ A PIESEI *ROMEO ŞI JULIETA* ŞI ÎN *VIAŢA LUI SHAKESPEARE*

Lucrarea prezintă o investigație a gloselor prezente într-o traducere de la mijlocul secolului al XIX-lea a piesei *Romeo şi Julieta*, precum şi într-un text suplimentar, anume *Viața lui Shakespeare*, extrase dintr-un volum de traduceri ale unor piese shakespeariene, realizate de Toma Alecsandru Bagdat, şi tipărit la Bucureşti în 1848.

Traducerea pieselor lui Shakespeare începe în preajma evenimentelor socioculturale care vor duce la Revoluția paşoptistă. Prima traducere integrală a unei piese shakespeariene este *Iulius Caesar*, realizată de căpitanul Ştefan Stoica. Această traducere este tipărită cu patru ani înainte de cea al lui Toma A. Bagdat. Între 1844 şi 1848 nu sunt cunoscute, până la această dată, alte traduceri româneşti tipărite ale pieselor dramaturgului englez. Înainte de textul lui Stoica apar doar traduceri fragmentare, în Transilvania: G. Bariţiu traduce pasaje din *Negu̯ătorul din Veneția* şi *Julie Cesar*, pe când Ioan Barac traduce *Hamlet*, după textul adaptat de Schroder, text rămas în manuscris[1]. Traducerea de care ne ocupăm apare, aşadar, la începuturile familiarizării publicului spectator (şi, eventual, cititor) cu operele shakespeariene.

Toma A. Bagdat (1824–1887) este menționat în *Dicționarul general al literaturii române* ca traducător, deşi rezultatul său este considerat unul mediocru: „Traducerea este făcută după versiunea franceză a lui Le Tourneur şi nu depăşeşte, în genere, nivelul mediocru al celorlalte traduceri din Shakespeare apărute până atunci în limba română”[2]. Până la acest moment, traducerile lui nu au fost analizate detaliat din punct de vedere filologic, literar sau lingvistic. P. Grimm consideră că traducerea „nu are decât importanță istorică, nedistingându-se prin nicio calitate deosebită”[3]. Activitatea de traducător a lui Toma Bagdat mai este menționată de I. Botez[4], M. Beza[5], Al. Duțu[6]. Piesa *Romeo şi Julieta* face obiectul unei cercetări

[1] Pentru liste de traduceri româneşti ale pieselor shakespeariene, în ordinea cronologică a apariției, vezi Al. Duțu, *Shakespeare in Rumania. A bibliographicalessay*, Bucureşti, 1964, p. 221; Monica Matei-Chesnoiu, *Shakespeare in the Romanian Cultural Memory*, Madison/Teaneck, 2006, p. 53.

[2] Vezi *Dicționarul general al literaturii române*, coordonator Eugen Simion, vol. 1, literele A/B, Bucureşti, 2004, s.v. *Bagdat*.

[3] „Traduceri şi imitațiuni româneşti după literatura engleză”, în DR III (1923), p. 284–379.

[4] I. Botez, „Shakespeare în românește”, în *Viața românească* XV (1923), vol. LIV, p. 277–294.

[5] M. Beza, *Shakespeare in Roumania*, [s.l.], J. M. Dent, 1931.

[6] Al. Duțu, *op. cit.*

LR, LXIX, nr. 1, p. 7–21, Bucureşti, 2020

BDD-A31883 © 2020 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.25 (2026-11-07 16:08:27 UTC)

recente, din punct de vedere traductologic[7]. Nu în ultimul rând, T. Maiorescu, în articolul *Comediile d-lui Caragiale*[8] din 1885 avertizează împotriva exceselor moralizatoare în interpretarea literaturii, oferind un exemplu din traducerile lui Bagdat, anume „consecuențele morale" ce însoțesc traducerea pieselor şi constituie texte originale ale traducătorului[9]. Dintre toți exegeții din secolul trecut, doar Al. Duțu evidențiază importanța acestei traduceri, exemplificată în special prin textul biografic[10]. Piesa *Romeo şi Julieta* este pusă în scenă pentru prima oară în 1851, la Iaşi[11], de către trupa lui Matei Millo, folosind traducerea de la 1848 semnată de Toma Bagdat[12].

1. Corpusul de glose a fost alcătuit pe baza a două texte intitulate *Viața lui Şekspir* şi, respectiv, *Romeo şi Julieta*, *tragedie în 5 acte de Viliam Ghiuilom Şekspir, tradusă slobod în limba românească de Toma Bagdat.* Titlul complet al volumului din care au fost extrase acestea este *Biografia lui Viliam G. Şekspir dupe Le Tourneur, urmată de Romeo cu Julieta şi Otello. Tragedii în câte cinci acte compuse de Viliam Ghiuilom Şekspir, traduse slobod de Toma Alecsandru Bagdat, Bucureşti, tipărit în tipografia lui Iosef Kopainig*. Ambele texte ce fac scopul analizei sunt traduse de către T. Bagdat după un model francez clar menționat. Volumul consultat cuprinde, în ordine, o prefață („D. cititori de ambele sexe" semnată de Toma A. Bagdat, 25 februarie 1847), biografia lui W. Shakespeare, o cronologie a pieselor lui Shakespeare („Ordin hronologic al compoziții pieselor lui Şekspir, dupe cercetările lui Malon"), o notă a traducătorului („Asupra vieții lui Şekspir"), *Romeo şi Julieta* (cu note de final şi „Consecuența morală"), *Othello* (cu note de final şi „Consecuența morală"), însumând 415 pagini tipărite, cu numerotarea tipografică corectată de mână în unele locuri[13].

În ceea ce priveşte noțiunea de „glosă", aceasta este folosită în demersul de față cu sensul de „precizare explicativă". În filologia românească, termenul acoperă

[7] Vezi Oana-Alis Zaharia, „Shakespeare, Transition & Hybridity Rewriting: *Romeo and Juliet* in the 19th Century Romanian Principalities", conferință susținută în cadrul European Shakespeare Association Congress, Roma, Italia, 2019 (lucrare în curs de publicare). Îi mulțumesc autoarei pentru că mi-a pus la dispoziție *handout*-ul comunicării sale.

[8] *Din „Critice"*, ed. îngrijită şi tabel cronologic de Domnica Filimon, introducere de E.Todoran, Bucureşti, 1978, p. 268.

[9] Paralela între Caragiale şi Shakespeare, prilejuită de retorica prin exemplificare a lui Titu Maiorescu, nu este una întâmplătoare, acesta fiind un susținător lucid al dramaturgului român. Traducerile lui Bagdat, precum şi propriile interpretări, chiar dacă unele moralizatoare, au jucat un rol în istoria şi critica literară românească.

[10] „The work is of consequence, however, as it offered the readers a general outline on the life and genius of the great English dramatist", *op. cit.*, 1964: 13.

[11] *The Oxford Companion to Shakespeare*, ed. by Michael Dobson & Stanley Wells, Oxford, 2015, s.v. *Romania*; vezi şi *Dicționarul general al literaturii române*, s.v. *Bagdat*.

[12] *Ibidem*. Nu am găsit alte atestări pentru susținerea acestei afirmații.

[13] De la pagina 185 a volumului numerotarea mecanică este realizată cu o eroare în minus de 30 de pagini, astfel că ceea ce este tipărit ca fiind pagina 155 este corectat de mână în 185. În această lucrare am folosit pentru citarea la pagină numerotarea tipografică (mecanică) a volumului în cazurile în care aceasta nu era corectată. Am apelat la numerotarea realizată de mână în cazul paginii 199.

BDD-A31883 © 2020 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.25 (2026-11-07 16:08:27 UTC)

o serie de manifestări textuale variate, de la notațiile marginale la cele interliniare cuprinse în manuscrise[14]. În general, glosele au fost studiate în texte religioase[15]. Glosele din textele religioase vechi româneşti pot fi asimilate unor erori rezultate în urma proceselor de dictare şi transcriere, „momente care favorizau apariția greşelilor (adiții, suprimări, inversiuni, *glose interne* [s.n., B.A.], corecturi, explicații marginale, alte clase de greşeli) ulterior introduse în text”[16], perspectivă ce nu se aplică tipului de text analizat de noi, un text tipărit, de factură laică, elaborat în alt moment al românei literare (începutul epocii moderne). În final, Gérard Genette menționează glosele în contextul tipurilor de paratext, mai precis în capitolul dedicat notelor, tratând succint evoluția lor istorică[17]. Calificarea de „paratext” dată diferitelor tipuri de note, printre care teoreticianul identifică şi pe cele similare gloselor aşa cum sunt înțelese în acest demers (precizările succinte cu rol de clarificare a unui termen), va deveni relevantă în discuția tipologiei propuse în secțiunea 4.

2. Toma Bagdat urmează ediția din 1835 a traducerii în franceză a operelor lui W. Shakespeare, realizată de Pierre-Prime-Félicien Le Tourneur (1737–1788). Traducerile lui Le Tourneur (scris şi Letourneur) au avut succes în epocă, circulând şi în spațiul românesc. Titlul complet al volumului în care am identificat textele-sursă este *Œuvres dramatiques de Shakspeare, traduites de l'anglais par Letourneur, nouvelle édition précédée d'une notice biographique et littéraire par M. Horace Meyer, traducteur des œuvres de Schiller et ornée du portrait de Shakspeare gravé sur acier. Tome premier. Imprimerie d'Amédée Saintin, éditeur, rue Saint-Jacques, 38*. Acest volum cuprinde biografia lui W. Shakespeare, cronologia pieselor şi mai multe texte dramatice, printre care *Othello, ou le more de Venise* şi *Roméo et Juliette*. Traducerea pieselor este realizată în proză, fiind însoțite de note de final.

3. Traducerea lui Bagdat este un text complex, cuprinzând atât texte originale, cât şi traduceri. Textele originale sunt prefața, nota traducătorului, unele note de subsol, majoritatea gloselor şi rezumatele moralizatoare de la finalul fiecărei piese, numite „consecuențe morale”. Textele traduse sunt piesele propriu-zise, biografia lui W. Shakespeare şi cronologia pieselor dramaturgului englez. În raport cu originalul englez, traducerea lui Bagdat este o traducere de rang secund, având

[14] Vezi şi Ana-Maria Gînsac, „Glosarea numelor proprii în vechile traduceri româneşti ale Bibliei”, în *Flores philologiae – omagiu profesorului Eugen Munteanu*, Iaşi, 2013, p. 380–388.

[15] În filologia anglo-saxonă, glosele sunt studiate în special în cadrul glosarelor latino-vernaculare, unde se disting două abordări: izolarea acestora de textul în care sunt găsite şi, mai recent, studierea lor în contextul originar; vezi, din această perspectivă, Patrizia Lenardira, Loredana Lazzari, Claudia Di Sciacca, Al. Porto (ed.), *Rethinking and recontextualizing glosses. New perspectives in the study of late anglo-saxon glossography,* Porto, 2011.

[16] Al. Gafton, *De la traducere la norma literară. Contribuția traducerii textului biblic la constituirea vechii norme literare*, Iaşi, 2012, p. 17.

[17] *Paratexts. Thresholds of interpretations*, trad. Jane E. Lewin, Cambridge / New York, 1997, p. 320. Volumul consultat reprezintă traducerea în engleză a ediției franceze a studiului *Seuils*, publicat la Éditions du Seuil, Paris, 1987.

BDD-A31883 © 2020 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.25 (2026-11-07 16:08:27 UTC)

intermediar francez. Analiza are în vedere raportul cu modelul francez, care este textul-sursă pentru traducerea românească[18].

Pentru identificarea surselor am consultat mai multe ediții ale traducerilor lui Le Tourneur, oscilând în final între cea din 1822 şi cea din 1835. În timp ce textul tradus *Romeo şi Julieta* corespundea ambelor ediții, *Viața lui Şekspir* apare doar în ediția din 1835, cea prefațată de Horace Meyer. Prefața în cauză este numită *Noticebiographique et littéraire* pe pagina de titlu şi este intitulată *Vie de Shakspeare*, nesemnată; am dedus că autorul acestui text este Horace Meyer.

Deoarece Bagdat numeşte modelul traducerii sale („dupe Le Tourneur"), dat fiind că textul *Viața lui Şekspir* corespunde prefeței din ediția din 1835 şi că ediția respectivă precedă cronologic traducerea lui Bagdat, am considerat că Bagdat a folosit acest volum din traducerile lui Le Tourneur. Am coroborat această ipoteză cu informații dintr-o cercetare anterioară[19] şi am decis să realizez analiza gloselor utilizând textul francez din 1835. Am consultat, pentru referință, transcrierea parțială a *Vieții lui Şekspir*[20].

I. Botez, în studiul *Shakespeare în româneşte*, avansează, fără argumente, ipoteza a două texte-sursă pentru traducerea lui Bagdat şi a lui Ştefan Stoica, anume traducerile în franceză semnate de Pierre Letourneur şi Benjamin Laroche[21]. Am confruntat textul românesc cu prima ediție a traducerilor lui Laroche (1839, precedate de o prefață semnată de Al. Dumas-tatăl). *Viața lui Shakespeare* nu îşi are corespondent în această ediție, iar piesa *Romeo şi Julieta* prezintă diferențe variate, de la limbajul efectiv al traducerii şi compoziția textului (piesa este deschisă de un prolog inexistent la Letourneur şi Bagdat), la indicații scenice şi nume ale personajelor (de exemplu, prințul din Verona este numit Escalus, precizare străină de sursa declarată de Bagdat). Prin urmare, consider că ipoteza multiplelor texte-sursă nu este viabilă.

La nivel grafic, textul lui Bagdat este dispus pe o singură coloană şi este redactat în alfabetul de tranziție. Se observă o inconsecvență în redarea explicațiilor sau a gloselor, care sunt plasate fie în text (majoritatea celor ce fac obiectul analizei), fie în note de subsol sau în note de final. Am realizat transcrierea interpretativă în alfabet latin a gloselor şi a fragmentelor în care acestea sunt inserate în conformitate cu normele curente ale filologiei româneşti. Corpusul

[18] Semnalăm interferența limbilor în unele pasaje (engleză, franceză, latină) precum: „Pe perină se citeşte următoarele două versuri: *Judicio Pylium, genio Socratem, arte Maronem / Terra Tegit, populus moeret, Olympus habet. Iată traducția: Nestor par la raison, Socrate par le genie, Virgile pour le talent, la terre le couvre, le peuple le pleure, et le ciel le possède.* La minte ca Nestor, la geniu ca Socrat, iar pentru talent ca Virgilie, pământul îl acoperă, populul îl lamentă şi cerul îl domineză. Şi pe piatra mormântală, aşezată deasupra firizii unde se află statua, sânt săpate următoarele patru versuri*: Good friend for Jesus' sake forbear / To dig the dust inclosed here, / Blest he the ma that spares these stones, / And curst be he that moves my bones*[...]" (*Viața lui Shakespeare*, p. 24).

[19] Vezi Oana-Alice Zaharia 2019.

[20] Monica Matei-Chesnoiu, *Shakespeare in Romania: texts 1836–1916,* Bucureşti, 2009, p. 62–82.

[21] I. Botez, *op. cit*., p. 277.

BDD-A31883 © 2020 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.25 (2026-11-07 16:08:27 UTC)

însumează 114 fenomene ce pot fi clasificate drept glose. În secţiunea 4 vom prezenta o clasificare a gloselor, însoţită de ilustrări şi de o schemă recapitulativă (Fig. 1). Secţiunea 5 reprezintă analiza selectivă a unor fenomene de interes pentru limba literară a textului. Am optat pentru redactarea în italice a tuturor gloselor, împreună cu noţiunile pe care le explică, pentru evidenţierea acestora.

În continuare, textele în care apar fenomenele inventariate sunt abreviate RJ (*Romeo şi Julieta*), VŞ (*Viaţa lui Şekspir*), RJT (*Romeo et Juliette*, traducerea lui Letourneur) şi VS (*Vie de Shakespeare*).

4. Glosele inventariate pot fi clasificate în funcţie de trei criterii, şi anume (vezi şi Fig. 1):

A. Locul în care apar. Am considerat utilă distincţia dintre text şi paratext propusă de Genette(1987/1997), paratextul cuprinzând titlul, subtitlul, motouri, note de subsol, note de final etc. Cazul traducerii textului dramatic este unul special, deoarece în text şi prin paratext se suprapun mai multe voci, printre care cea a lui Le Tourneur, cele ale comentatorilor preluaţi de acesta şi, în unele cazuri, a lui Bagdat însuşi. Totodată, mecanismul explicativ poate fi privit ca ceva subsidiar, anexat conţinutului principal; astfel, el poate fi mutat în subsolul sau în finalul textului. În funcţie de locul în care apare explicaţia, am delimitat fenomenele inventariate în:

a) glose intratextuale[22]: *numeroşi biografi (scriitori de viaţa cuiva) şi comentatori (desluşitori, care fac tălmăciri)* VŞ, 5; *Şekspir e unul din acei oameni superiori (mai presus)* VŞ, 6; *labele cosaşului grădinilor (un fel de insectă)* RJ, 64; *două stele (ochii Julietei)* RJ, 77; *El zice că Ana Hatavai (Anna Hathaway), soţia sa, era fiica unui avut agricultor (lucrător de pământ)* VŞ, 8; *punturi sau echivocuri (ziceri cu două înţelesuri)* RJ, 199; *giulgiu (cerşaf de pânză în care se înfăşoară mortul)* RJ, 148 etc.;

b) glose paratextuale, care apar în note de subsol sau în note de final. În această categorie intră exclusiv acele explicaţii, parafrazări sau sinonime date *pentru* anumite cuvinte sau grupuri de cuvinte din textul principal. Exemplele următoare sunt note de subsol:

(1) [text] Soldaţi, scoateţi-vă suliţele*), măciucile şi lăncile**): să isbim, să dăm asupră-le, să ne aruncăm asupra Capuleţilor şi asupra Monteriulor. RJ, 45

*) Un fel de sulițe ce au la vârf un fier lung, lat şi ascuţit, în josul căruia se află alt fier pus cruciş, în formă de jumătate arc. RJ, 45

**) Un fel de lance cu fierul mai lung şi mai lat decât la cele obicinuite. RJ, 45

[22] Termen folosit şi în Emanuela Timotin, „Glose într-un text românesc de ceremonial necunoscut din 1763 despre alegerea şi încoronarea împăratului romano-german”, în LR, LXV(2016), nr. 1, p. 118. Studiul vizează glosele în două variante ale unui text de secol XVIII, tradus în română, având sursă necunoscută, făcând parte din literatura de ceremonial.

BDD-A31883 © 2020 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.25 (2026-11-07 16:08:27 UTC)

(2) [text] legănându-se pentru a găsi unde să-şi aşaze sceptrul său*) RJ, 93
*) Un fel de sceptru sau toiag cu căciulă şi clopoţei pe delături. RJ, 93

(3) [text] Mă duseiu să rătăcesc în dumbrava Sicomorilor*) care se mărgineşte la apus cu meterezele oraşului. RJ, 48
*)Un fel de copaci, care face roadele smochinului şi frunzele dudului. RJ, 48

Unele noțiuni sunt glosate în note de final:

(4) [text] Eu mă voiu căi *stâlpind în zadar* ochii la dânşii. RJ, 43
[paratext] Acesta era un gest batjocoritor. RJ, 199

(5) [text] El amerință cu *spanganeta* sa. RJ, 92
[paratext] O mică sabie. RJ, 199

c) O dificultate a acestei clasificări o reprezintă situațiile mixte, în care noțiuni din paratext sunt glosate în interiorul aceleiaşi secvențe de paratext. Acest fenomen se întâmplă considerabil în notele de final. De exemplu, în RJ, nota de final dată pentru primul personaj care vorbeşte (Sampson) conține următorul text:

(6) Sunt patru sau cinci punturi, sau *echivocuri (ziceri cu două înțelesuri) de cuvinte*, sau late sau groase, împrăştiate în această scenă, din care o parte, zice Pop, a fost adăogată de la întâia ediție a scrierilor lui Şekspir, unde această scenă e mult mai scurtă. RJ, 199

Observăm că noțiunea glosată este parafrazată şi semnalată grafic în nota de final care priveşte, de fapt, conținutul primei scene. Mecanismul glosării este simplu; singura diferență între acest exemplu şi cele anterioare este *locul* unde apar noțiunea şi explicația, şi anume nota de final, un tip de paratext. Cu alte cuvinte, glosarea este translatată din text în paratext.

Deoarece avem două „variabile" (textul şi paratextul) şi două „necunoscute" (noțiunea şi glosa acesteia), situațiile rezultate pot fi mai complicate. De exemplu, în (7) putem identifica două nivele ale glosării: pentru secvența de text „Ah, lovitura cea nemuritoare!, lovitura cea din stânga" (RJ, 92) este dată o notă de final menită să clarifice contextul şi originea acesteia. Însă pentru a îndeplini acest scop, un alt termen trebuie explicat, anume *scrimă*:

(7) Immortal passad; il punto reverso; il lay! Termenii *scrimii (iscusință la întrebuințarea armelor)* nouă sunt aduşi dintr-un început din Italia. RJ, 199

Similar, precizarea din altă notă de final dată pentru RJ conține mai multe glose:

(8) Noi lepădăm de aci o urmare de *antitese (figură de retorică, prin care oratorul aşază într-acealaş period lucruri împrotivitoare unele altora, sau dupe idei, sau dupe ziceri)* şi de *consetii (idei pompoase, dar neadevărate)* Şekspir zugrăvi într-această bucată a italienilor; şi se ştie ce erau pe vremea aceea, în Italia, tonul şi convorbirea

BDD-A31883 © 2020 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.25 (2026-11-07 16:08:27 UTC)

amanţilor. Poeţii sunt plini de aceste idei strălucitoare, dar neadevărate, ce ei amesteca în simţimântele cele mai fragete şi cele mai *pasionate (pătimaşe.)* RJ, 199

B. Nivelul lingvistic la care se instituie mecanismul explicativ. Parcurgând cele două texte, am întâlnit atât glose ale numelor proprii (antroponime sau toponime), vizând pronunţia şi ortografia acestora, precum şi glose ale unor noţiuni considerate noi sau necunoscute, realizate probabil pentru lămurirea publicului cititor. Am asimilat acest din urmă procedeu cu nivelul lexico-semantic al limbii. Astfel, am împărţit fenomenele întâlnite în:

a) glose grafico-fonetice: *Viliam Ghiuilom Şekspir (William Guillaume Shakespeare)* s-a născut la *Stratford-sur-Avon (Stratford-sur-Avon)* în grafia de la *Varvik (Warwick)* [...] Tatăl-său *Ioan Şekspir (John Shakespeare)* VŞ, 5; aceasta ar fi pentru noi o nebună şi ridiculă închipuire de a trata o asemenea materie dupe *Ghizot (les Guizot), Şasli (les Chasles) şi Vilemen (Villemain)* VŞ, 14; *Viliam Davenant (William Davenant)* VŞ, 21; El lăsă vechilor săi soţi ale teatrului *Burbadj (Burbadge), Heminj (Heminge)* şi *Condel (Condell)* VŞ, 23 etc.

Un fenomen de interes pentru acest tip de glosă constă în adaptarea la sistemul grafic şi fonetic al limbii române a unor pronunţii străine, în special cele engleze. Există anumite inconsecvenţe şi erori în redarea numelor proprii în traducerea românească. Vom menţiona doar câteva cazuri interesante: *Burbadj* (VŞ, 23), unde/dj/ notează [ʒ]; *Iorxhir* (VŞ, 15), aproape de nerecunoscut în absenţa modelului *Yorkshire*, /ks/ fiind citit conform pronunţiei româneşti. Textul shakespearian este „internaţional" din punctul de vedere al limbilor implicate în text, iar acest lucru se observă cel mai bine la nivelul numelor proprii (toponime, antroponime).

Un alt moment relevant pentru semnificaţia gloselor apare la interferenţa dintre textul-sursă şi traducerea românească. În exemplul următor, care constituie chiar începutul textului VŞ ce deschide ambele volume, observăm două preluări eronate de conţinut. Pe de o parte, glosa franceză pentru William este considerată un nume distinct de către traducătorul român, care o plasează ca un al doilea prenume în mod repetat, atât în text, cât şi în glosa fonetică ce îl urmează. Probabil la această confuzie a contribuit şi presiunea sistemului onomastic românesc (cu două prenume şi un nume de familie), precum şi suficienta disimilitudine dintre William şi Guillaume. Pe de altă parte, remarcăm, în textul francez, operarea unei echivalări în text a prepoziţiei eng. *upon* din toponimul Stratford-upon-Avon, toponim preluat de traducătorul român cu prepoziţia franceză *sur*:

(9) *William (Guillaume)* Shakespeare naquit á Stratford-sur-Avon, dans le comté de Warwick, en avril 1564.VŞ, i
Viliam Ghiuilom Şekspir (William Guillaume Shakspeare) s-a născut la *Stratford-sur-Avon (Stratford-sur-Avon)*, în grafia de la *Varvik (Warwick)*, la anul 1564 în luna lui aprilie. VŞ, 5

BDD-A31883 © 2020 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.25 (2026-11-07 16:08:27 UTC)

Nu în ultimul rând, semnalăm românizarea numelor proprii prin transcriere şi glosare. Astfel, antroponimele străine sunt echivalate cu un corespondent românesc: *John* (VS, i) sau *Jean* (VS, ix) devin *Ioan* (VŞ, 5; chiar şi în nume compuse precum *Ioan-Bernard de la Abington,* VŞ, 25), *Thomas* (VS, iv) devine *Toma* (VŞ, 11), *Judith* şi *Susanne* (VS, viii) devin *Iudita* şi *Suzana* (VŞ, 22). Textul francez nu adaptează numele proprii englezeşti în majoritatea cazurilor.

Unele nume masculine a căror terminație sau pronunție integrală nu sunt recunoscute devin feminine, fiind asimilate eronat unor paradigme româneşti: *Macbeth* este *Macbeta* (VŞ, 19), după modelul *Elisabeth – Elisabeta*, *Cymbeline*[23] devine *Cimbelina* (posibil după modelul *Rosaline – Rosalina*, din RJ). Acestea indică faptul că traducătorul nu era familiarizat cu subiectul respectivelor piese.

b) glose lexico-semantice: Şekspir fu [...] aşezat pe un fel de *arcadă (boltire)* VŞ, 23; dete loc sărbătorii cei mai memorabile a cării *fastele (tablele)* VŞ, 25; aceste obiecte având dreptul de a se reproduce atâtea ori pe cât interesul *ciceronului (aceluia care arată streinilor curiozități*) o cere VŞ, 27; astfel caută în întinsa sfinți<i>i-tale experiință o sfătuire *actuală (pentru acum)* RJ, 148; *pulsul (bătaea vânei)* întrerupând mişcarea sa cea naturală, va înceta de a se mai bate RJ, 149 etc.

În funcție de tipul de explicație furnizată la nivelul lexico-semantic al limbii, am considerat utilă următoarea tripartiție:

i) sinonimie. În această categorie intră exclusiv glosele care echivalează semantic doi termeni în context, precum: tonul e prea *singular (ciudat)* VŞ, 28; căci *stirpele (soiul)* unei cărți VŞ, 28; o plăcere pentru spiritele *rafinate (lămurite)* VŞ, 20; cele mai *pasionate (pătimaşe)* RJ, 199; iubirea *conjugală (casnică)* RJ, 21; Romeo, în *delir (nebunie)* RJ, 190; din viața-i *pozitivă (adevărată)* VŞ, 7*; ambrosia (hrana)* suflării tale RJ, 174 etc.

ii) parafrazare. Sunt parafrazări acele glose care echivalează semantic în context un cuvânt cu un grup de cuvinte, precum: *letargie (somn adânc)* RJ, 177; termenii *scrimii (iscusință la întrebuințarea armelor)* RJ, 199; *absurde (fără înțeles)* VŞ, 19; împrejurul locului *natal (unde s-a născut)* VŞ, 9; *agricultor (lucrător de pământ)* VŞ, 8; Aceasta este oare rezultatul unei înclinări *reciproce (a unuia către altul)?* VŞ, 8; în schimbările sale cele *succesive (ce urmează una din alta)* VŞ, 7 etc.

iii) explicație. Unele explicații sunt detaliate, asemănătoare unor definiții procedurale, în care se oferă şi informații de natură pragmatică, în timp ce altele folosesc genul proxim şi diferența specifică pentru a glosa noțiunea în cauză. Din prima categorie ar face parte: *giulgiu (cerşaf de pânză în care se înfăşoară mortul)* RJ, 148; interesul *ciceronului (aceluia care arată streinilor curiozități)* o cere VŞ, 27; *antitese (figură de retorică prin care oratorul aşază într-acealaş period lucruri*

[23] Cymbeline este personajul eponim al piesei shakespeariene numite şi *The tragedie of Cymbeline* sau *Cymbeline, King of Britain*. Piesa tratează un subiect istoric, anume domnia regelui celtic numit Cunobeline.

BDD-A31883 © 2020 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.25 (2026-11-07 16:08:27 UTC)

împrotivitoare unele altora, sau dupe idei, sau dupe ziceri) RJ, 199. Din a doua categorie menționăm: bându-şi *berea (un fel de bere englezească)* – explicație redundantă dată în subsol pentru eng. *ale*, glosă paratextuală din VŞ, 20; cerându-i să se schimbe oarecare statuă, sau portret al lui Şekspir numită *bust (statuie care representa capul până la brâu)* VŞ, 27. Aici se încadrează şi exemplele (1), (2) şi (3).

C. Paternitatea gloselor. Comparând traducerea lui Bagdat cu textul-sursă francez am putut distinge între glosele noi, realizate pentru traducerea românească, şi cele pre-existente[24], realizate probabil de Le Tourneur, premisa considerată în absența altor indicii care ar indica preluarea altor comentatori, şi traduse împreună cu textul de către Bagdat. Astfel, putem împărți fenomenele studiate în:

a) glose al căror autor este Toma Bagdat. Majoritatea celor intratextuale, fonetice sau lexico-semantice nu au corespondent în textul francez, de unde putem presupune că au fost realizate de traducător pentru publicul cititor român. Scopul educării publicului prin expunerea la cuvinte ce denumesc noțiuni recente este unul comun multor traduceri realizate în perioada modernizării limbii şi literaturii. Însă, în cazul piesei *Romeo şi Julieta* putem formula următoarea întrebare (legitimă): cum este concretizat acest scop în eventualitatea punerii în scenă a textului? Unele glose lexico-semantice, în special cele de tip definiție procedurală, pot fi relevante din punct de vedere scenografic: „giulgiul" nu va fi o pânză oarecare, de exemplu, sau „arcada" nu va fi un tavan plat. Şi glosele grafico-fonetice pot fi utile în cazul unui spectacol – actorii vor pronunța conform indicațiilor. Însă cum poate înțelege auditoriul că „actual" înseamnă „pentru acum", în situația în care este o noțiune abstractă, recentă, şi, pe deasupra, un neologism? Probleme ar pune şi glosele redundante ale noțiunilor concrete, de tipul: *sceptrul (un fel de sceptru)*, *lance (un fel de lance)*. Având în vedere lipsa posibilității de reprezentare teatrală a gloselor, general valabilă, cu excepția cazurilor menționate mai sus, putem presupune că acestea au fost scrise pentru cititori şi, dintre aceştia, pentru regizori şi actori. Scopul lor nu este doar familiarizarea cu anumite noțiuni, ci este unul general de explicitare a acestora[25].

b) glose care apar în ediția franceză din 1835 şi care pot fi atribuite lui Le Tourneur. Am luat în considerare doar acele explicații care privesc limba textului, fie în română, fie în franceză (şi nu acele dezvoltări sau precizări metatextuale, ale traducătorilor, ale diverşilor comentatori). Astfel, exemplul (5) este tradus după modelul francez, unde apare tot în nota de final. Noțiunea explicată, un tip de armă

[24] Criteriul paternității ascunde, de fapt, două criterii secundare: distanța în timp (cronologia) şi identitatea celui ce semnează glosele studiate. Genette (1987/1997: 6) utilizează criteriul cronologic în delimitarea suplimentară a tipurilor de paratext. Astfel, note sau glose care apar în prima ediție a unei lucrări sunt cele *originale*, cele adăugate la scurt timp după (următoarea ediție) sunt *ulterioare* (en. *later*) şi, în final, cele adăugate la mult timp după o primă ediție (eventual la o revizuire) sunt *decalate* (en. *delayed*). Tot Genette delimitează între paratextul *autografic* (al autorului) şi cel *alografic* (al editorului, al traducătorului etc.).

[25] În analiza paratextului de orice tip, Genette (1987/1997) insistă asupra relevanței a cinci întrebări: *unde?, când?, cum?, pentru cine?* şi *pentru ce?*.

BDD-A31883 © 2020 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.25 (2026-11-07 16:08:27 UTC)

denumită *mignonnette* (în textul-sursă: *ilappuie sa mignonnette*) este glosată prin *petite épée*, idee preluată şi tradusă de Bagdat. Observăm că traducătorul a adăugat sufixul diminutival francez la rom. *spangă* (< pol. *szpaga*, rus. *шпага*, „spadă” sau „orice armă albă lungă”, v. DLR), inventând forma *spanganetă*.

În general, toate glosele care apar la Le Tourneur au fost preluate şi traduse de Bagdat. Ce adaugă el pentru textul românesc nu priveşte istoria textului sau interpretarea lui, aparatul bibliografic sau comentarii metatextuale, ci nivelul lexico-semantic al limbii. Bagdat este un traducător conştient, fapt vizibil atât în textele proprii (nota asupra traducerii, rezumatele moralizatoare), cât şi în actul în sine al traducerii, aşa cum va fi demonstrat în secțiunea dedicată analizei unor fapte din corpus relevante pentru limba literară a textului.

În final, un criteriu secundar de clasificare este cel grafic. Astfel, glosele pot fi semnalate prin paranteze, ca în toate exemplele de mai sus, sau nesemnalate: *eşti un sin-iubitor, eşti un egoist* RJ, 70.

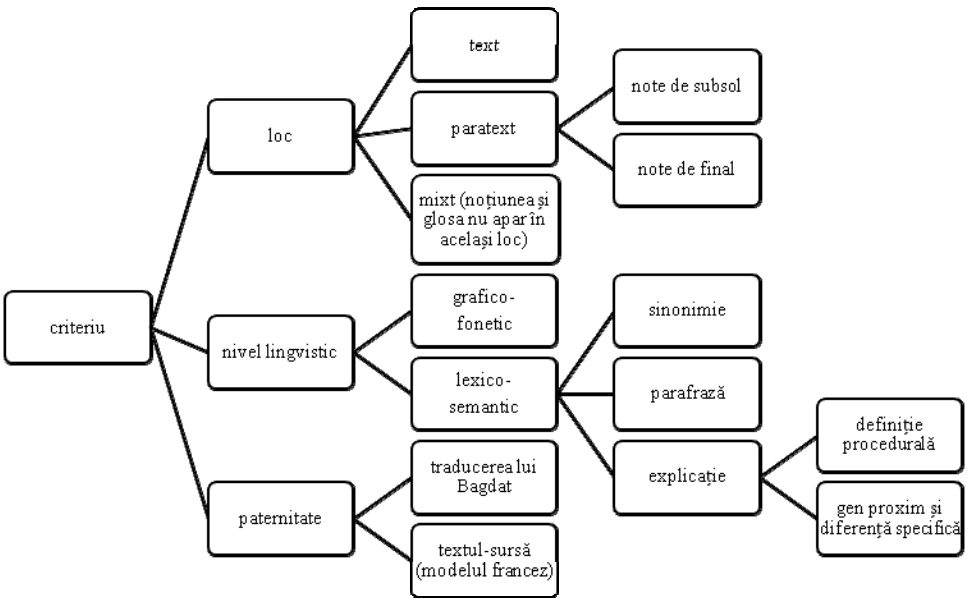

Fig. 1. Schemă recapitulativă a clasificării propuse.

5. Vom releva în continuare câteva observații rezultate din analiza corpusului. Am început demersul de cercetare urmărind câteva elemente precum: apartenența cuvântului glosat la clasa neologismelor şi semantica lui, potențialele relații de sinonimie contextuală ale neologismului glosat şi ale altor cuvinte deja existente în limbă, eventual preluate din limbile de cultură ale perioadei anterioare (slava, greaca). Nu în ultimul rând, am urmărit efectul retoric şi/sau stilistic al

BDD-A31883 © 2020 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.25 (2026-11-07 16:08:27 UTC)

acestor glose, mai precis implicarea lor în fragmentarea sau supralicitarea discursului, sincoparea sau polifonia acestuia.

Neologismele fac obiectul multor glosări[26]. Dăm câteva exemple din VŞ (10) şi RJ (11):

(10) *biografi (scriitori de viaţa cuiva)* şi *comentatori (desluşitori, care fac tălmăciri)* VŞ, 5
Şekspir e unul din acei oameni *superiori (mai presus)* VŞ, 6
pentru neîndestulata noastră *curiozitate (dorinţă prea mare)*[27] VŞ, 7
Aceasta este oare rezultatul unei înclinări *reciproce (a unuia către altul)?* VŞ, 8
Rov (Rowe) *pretinde (voieşte cu stăruire)* a fi cel dintâiu biograf al lui Şekspir. VŞ, 8
va să zică că împrejurul locului *natal (unde s-a născut)* VŞ, 9
atât de *absurde (fără înţeles)* încât nu meritez nici o *refutaţie (împotrivire)* VŞ, 19

(11) *echivocuri (ziceri cu două înţelesuri)* RJ, 199
o sfătuire *actuală (pentru acum)* RJ, 148
pulsul (bătaea vânei), întrerupând mişcarea sa cea naturală RJ, 149
Julieta, deşteptându-se din *letargie (somn adânc)* RJ, 177
Romeo, în *delir (nebunie)* RJ, 190

Pe de altă parte, unele glose nu sunt motivate de statutul de împrumut recent. De exemplu, *giulgiu* (< magh. *gyolcs*, v. DA), cuvânt mai vechi, cu mai multe variante, este glosat de Bagdat printr-o explicaţie de tip definiţie procedurală. Mai mult decât atât, modelul francez ar fi permis introducerea împrumutului latino-romanic *linţoliu*, atestat la 1843 cu sensul specific de „pânză cu care se acoperă mortul, giulgiu" la C.A. Rosetti (v. DLR, s.v. *linţoliu*) (12):

(12) ou commandez-moi d'entrer dans un tombeau nouvellement creusé, et de m'y envelopper, avec le mort du même *linceul* RJT, 167
sau porunceşte-mi să intru într-un mormânt de curând săpat şi să mă învălesc cu mortul în acelaş *giulgiu*
(cerşaf de pânză în care se înfăşoară mortul) RJ, 148

[26] Notăm faptul că unele glosări ale neologismelor din (10) şi (11) sunt similare celor date în dicţionarul lui J. A. Vaillant (DV), *Vocabular purtăreţ românescu-franţozesc şi franţozesc-rumânesc...* (1839) pentru cuvintele franţuzeşti. Astfel, în DV, s.v. *biographe*, „biograf, -i, care scrie biografia, adică viaţa cuiva", s.v. *actuel*, „de acum"; s.v. *pouls*, „baterea vânei". În cazul lui *actual*, textul-sursă, fr. *un conseil présent*, nu constituie modelul formal, alegerea altui neologism pentru aproximarea sensului fiind o inovaţie a traducătorului român.

[27] Cuvântul *curiozitate* apare şi în LB, s.v. *curiositate*. Bagdat doreşte aproximarea fr. *insatiable curiosité*, glosarea *dorinţă prea mare* având în acest caz scopul nuanţării, a suplimentării semantice, actualizând un sens contextual. Glosa preia şi din sensul calificativului *neîndestulata*.

BDD-A31883 © 2020 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.25 (2026-11-07 16:08:27 UTC)

Bagdat optează pentru altă variantă față de model şi în (13), înlocuind fr. *cultivateur* cu rom. *agricultor* (< fr. *agriculteur*, lat. *agricultor)*, pe care îl şi glosează prin parafrazare.

(13) Il dit qu'Anna Hathaway, sa femme était la fille d'un eriche *cultivateur*. VS, iii
El zice că Ana Hatavai (Anna Hathaway), soția sa, era fiica unui avut *agricultor (lucrător de pământ)*. VŞ, 8

De asemenea, o depărtare de model într-un mod inedit este echivalarea fr. *phase* (împrumutat ulterior) cu un grup de cuvinte, procedeu al traducerii prin parafrazare: „schimbări succesive". Grupul cuprinde un adjectiv neologic (*succesiv*, atestat în 1702, v. DLR), glosat ulterior printr-o altă parafrazare (14), ceea ce sugerează dificultatea traducerii noțiunii inițiale, *phase*[28].

(14) dans toutes les phases de sa vie positive et poétique VS, ii
schimbările sale cele *succesive (ce urmează una din alta)* din viața-i pozitivă (adevărată) şi poetică VŞ, 7

Un ultim exemplu interesant vizează relația de sinonimie contextuală obscură, la o primă vedere, între *a rafina* şi *a lămuri* (15). Românescul *rafina* (< fr. *raffiner*, germ. *raffinieren*), cu sensul primar concret „a curăța o substanță, un produs etc. de corpurile străine pe care le conține" şi cu sensul figurat „a (se) face mai fin, mai delicat, mai subtil" se suprapune parțial rom. *a lămuri* (derivat din *lamură* < latină, v. DER) la care „predomină ideea de curățire, de purificare" în uzul tranzitiv, sensul primar, şi, prin extensie „a distila, a rafina" (DLR). În timp, adjectivul participial „lămurit" este asociat mai degrabă nominalelor inanimate şi poate fi echivalat cu „explicit, clar, conturat" (*problemă lămurită*). Glosa surprinde, astfel, un stadiu al limbii în care echivalența între sensurile figurate ale cuvintelor *rafinat* şi *lămurit* putea fi făcută întocmai pentru *lămurirea* cititorului:

(15) le théâtre, en Angleterre, n'était pas un plaisir de cour, un plaisir réservé por des esprits raffinés ou délicats VS, vij
teatrul în Englitera nu era o plăcere regială, o plăcere pentru spiritele *rafinate (lămurite)* sau delicate VŞ, 20

În ceea ce priveşte efectul discursiv al gloselor, nivelul sintactic oferă un prim indiciu. Astfel, în majoritatea instanțelor din corpus nu există întreruperi, anacoluturi sau dezacorduri provocate de reluarea noțiunii explicate prin glosare. Observăm menținerea articolului enclitic (16a), a formei de genitiv într-o construcție

[28] Traseul traducerii ar putea fi rezumat astfel: fr. *phase> schimbare succesivă; succesiv = ce urmează una din altă*; fr. *phases = schimbări ce urmează una din alta*.

BDD-A31883 © 2020 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.25 (2026-11-07 16:08:27 UTC)

mai complexă (16b, 16e), păstrarea modului şi timpului verbal (16c), reluarea adjectivului demonstrativ de identitate acordat în gen şi număr (16d). Aceste fapte indică o atitudine programatică a traducătorului, care are în vedere procesul lecturii: recitirea textului cu înlocuirea cuvântului necunoscut trebuie să funcţioneze la toate nivelurile, sintactic şi lexico-semantic.

(16) a. Moartea care a supt *ambrosia (hran*a) suflării tale RJ, 174
b. Aceasta este oare rezultatul *unei înclinări reciproce (a unuia către altul)?* VŞ, 8
c. *pretinde (voieşte cu stăruire)* VŞ, 8
d. în zilele următoare aceeaşi uzare, *acelaşi salariu (aceeaşi simbrie)* VŞ, 12
e. aceste obiecte având dreptul de a se reproduce atâtea ori pe cât interesul *ciceronului (aceluia care arată streinilor curiozităţi) o* cere VŞ, 27

Pe de altă parte, glosele pot provoca polifonie textuală[29].

Dispersate în text, însă, glosele din traducerea lui Bagdat nu produc, în opinia mea, un efect puternic de oralitate, însă conturează o voce specifică, aproape de cea a unui sufleor dedicat cititorului. Efectul stilistic nu este unul de fragmentare, cât de explicitare benefică, însă uneori disruptivă (în cazul ficţiunii) sau redundantă (în cazul biografiei).

În final dorim să relevăm un fenomen inedit, pe care îl apropiem de glose doar prin funcţia sa de explicitare, realizată de data aceasta prin mijloace vizuale. Ediţia românească prezintă un simbol al cornului lunii între paranteze, în scena balconului din *Romeo şi Julieta*, inexistent în textul-sursă:

(17) Un espace de ciel et la luneparaissent dans le fond. RJT, 147
Un spaţiu al cerului şi un cart al lunei se arată în fund. (☽)RJ, 76

Se pot avansa mai multe ipoteze pentru această glosă atipică. Cele pe care le-am considerat până în acest stadiu al cercetării vizează fie o motivaţie simbolică (legată de semnificaţiile scenei), fie una pragmatică: în eventualitatea punerii în scenă a textului tradus, împrumutul *cart* (< fr. *quart*) trebuie explicitat, poate pentru acurateţea decorului. Remarcăm, totodată, absenţa acestui reper scenografic în modelul francez. În orice caz, efectul retoric al acestui tip de explicaţie este unul inedit, fie că îl asimilăm unei glose atipice, fie că îl considerăm doar o particularitate grafică a textului.

[29] Discutând însemnările de călătorie ale lui Gh. Asachi (1830), Ştefan Cazimir consideră că glosele sugerează puternic oralitatea: „Efectul acestor paranteze numeroase este o notă de oralitate sui-generis. Dacă facem abstracţie de vârsta lui Asachi (42 de ani), parcă am asculta un tânăr întors recent din străinătate, povestind cele văzute părinţilor săi, care clatină adesea din cap şi-i cer din priviri explicaţii suplimentare"; vezi Şt. Cazimir, *Alfabetul de tranziţie*, Bucureşti, 2006, p. 84.

BDD-A31883 © 2020 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.25 (2026-11-07 16:08:27 UTC)

6. Concluziile demersului de față vizează cele două intenții ale cercetării, şi anume clasificarea şi analizarea gloselor dintr-o traducere din franceză de la 1848, cuprinzând biografia lui Shakespeare şi piesa *Romeo şi Julieta.* Ultimul text merită atenția cercetătorilor limbii române cel puțin pentru faptul că este, până la această dată, prima traducere integrală a piesei *Romeo şi Julieta*. Aceste traduceri timpurii „prezintă o însemnătate considerabilă din punctul de vedere al «lucrării» limbii literare”[30], participând în procesele complexe de formare a normelor limbii literare moderne, lărgind totodată referințele culturale ale epocii prin introducerea operelor lui Shakespeare, preluat şi diseminat de romantici, aşa cum arată P. Grimm[31].

În privința clasificării am luat în considerare trei criterii de organizare a corpusului de glose, poate cel mai relevant pentru limba literară fiind criteriul nivelului lingvistic la care operează acestea. Traducătorul indică frecvent sinonimele sau definițiile unor cuvinte, majoritatea neologisme, operație situată la nivel lexico-semantic; totodată, în special în textul biografic sunt indicate toponimele şi antroponimele în originalul englez sau francez, ulterior transcrierii acestora conform normelor fonetice şi ortografice din acel moment. Pentru studiul filologic al textelor este relevant şi criteriul paternității, care poate distinge între glosele traducătorului român şi cele prezente în textul-sursă; studiul poate viza şi filiația acestora din urmă în edițiile franceze.

Nu în ultimul rând, am analizat câteva dintre fenomenele înregistrate cu scopul de a releva natura lexico-semantică a cuvintelor explicate, precum şi de a observa efectul retoric şi stilistic al gloselor în ansamblul discursului. Merită amintit faptul că studiul gloselor în textele premoderne vizează mai rar textele laice, traducerea lui T. Bagdat din 1848 fiind un text ce se pretează la o asemenea analiză. Cercetarea gloselor în cele două texte extrase din volumul amintit relevă fenomene interesante de limbă, constituind un exemplu de polifonie textuală incipientă, aflată într-un context istorico-literar şi lingvistic de tranziție.

SURSE

VŞ = *Viața lui Şekspir,* în *Biografia lui Viliam G. Şekspirdupe Le Tourneur, urmată de Romeo cu Julieta şi Otello.* Tragedii în câte cinci acte compuse de Viliam Ghiuilom Şekspir, traduse slobod de Toma Alecsandru Bagdat, Bucureşti, tipărit în tipografia lui Iosef Kopainig, 1848.

RJ = *Romeo şi Julieta*, tragedie în 5 acte de Viliam Ghiuilom Şekspir, tradusă slobod în limba românească de Toma Bagdat, Bucureşti, tipărit în tipografia lui Iosef Kopainig, 1848, în volumul *Biografia lui Viliam G. Şekspir*... (*ibidem*).

VS = *Vie de Shakespeare*, în *Œuvres dramatiques de Shakspeare, traduites de l'anglais par Letourneur*, nouvelle edition precede d'une notice biographique et littéraire par M. Horace Meyer, traducteur des œuvres de Schiller et ornée du

[30] Ştefan Munteanu, *Istoria limbii române literare*, Bucureşti, 1983, p. 180.
[31] Vezi P. Grimm, *art. cit.*, p. 324 şi următoarele.

BDD-A31883 © 2020 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.25 (2026-11-07 16:08:27 UTC)

portrait de Shakspeare gravé sur acier. Tome premier. Imprimerie d'Amédée Saintin, éditeur, rue Saint-Jacques, 38. 1835. Disponibil online la https://hdl.handle.net/2027/ucm.532587338x

RJT = *Romeo et Juliette*, (*ibidem)*.

DICȚIONARE

DA = *Dicționarul limbii române* (seria veche, *A–Lojniță*), Bucureşti, 1913–1949.

DER = *Dicționarul etimologic român,* Alexandru Ciorănescu, Universidad de la Laguna, Tenerife, 1958–1966.

DLR = *Dicționarul limbii române* (serie nouă), Bucureşti, 1965–2010.

DV = *Vocabular purtăreț românescu-franțozesc şi franțozesc-rumânesc, urmat de un mic vocabular de omonime*, de J. A. Valian, fost profesor de literatură franțozească în colegiul național şi întemeietorul pensionatului din Sf. Sava, Bucureşti, Tipografia lui Friderih Valbaum, 1839.

LB = Lexiconul de la Buda, *Lexicon valachico-latino-hungarico-germanicum*, Budae, Typographiae Regiae Universitatis Hungaricae, 1825.

GLOSSES IN THE FIRST ROMANIAN TRANSLATION OF *ROMEO AND JULIET* AND IN *THE LIFE OF SHAKESPEARE*

(Abstract)

The article is concerned with glosses found in two early Romanian translations from French, authored by Toma A. Bagdat and published in 1848: *Romeo şi Julieta*, the first completed and printed Romanian translation of Shakespeare's *Romeo and Juliet*, and, subsequently, *Viaţa lui Viliam Ghiuilom Şekspir*, a biography of the aforementioned playwright. A short philological note is provided, as well as a theoretical taxonomy of the glosses and some analytical insights of selected examples. The linguistic criterion of the taxonomy puts forward a division between graphic/phonetic glosses and lexical/semantic phenomena.

Keywords: textual and paratextual glosses, lexical borrowings and adaptations, Romanian translations of Shakespeare, 19th century translations from French.

Cuvinte-cheie: glose textuale şi paratextuale, împrumuturi lexicale şi adaptări, traduceri româneşti din Shakespeare, traduceri de secol XIX din franceză.

Masterandă SAL II,
Universitatea din Bucureşti
bianca.maria.alecu@gmail.com

BDD-A31883 © 2020 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.25 (2026-11-07 16:08:27 UTC)